

HEDESELSKABETS TIDSSKRIFT

Nr. 8

15. Maj

62. Aarg.

UDGIVET AF DET DANSKE HEDESELSKAB

1941

*Bjergfy-
Duften*

giver

Velvære

Det er Sæbens Indhold af frisk Bjergfy-Olie fra de jyske Fyrreskove, der gør en Danapin-Barbering til en Nydelse. Og den er økonomisk — selv med yderst sparsom Anvendelse giver Danapin-Barbersæben et kraftigt, fløjlsblødt Skum, der hurtigt blødgør den strideste Skægvækst uden i ringeste Grad at irritere Huden.

DANAPIN

Barbersæbe

— et nationalt Produkt

A/S Fabriken NOMA — København

Sydvestjyske Teglværkers Salgskontor

Telefon 58

Ølgod

Telefon 58

Vore anerkendte - RØDE DRÆNRØR -

føres altid paa Lager fra 2" til 8".
Tilbud til Tjeneste.

A/S Gammelgaard Teglværk,
Skive.
Telefon 187.

Drænrør.

Røde Drænrør fra 2" — 8" altid paa Lager. Forlang Tilbud.

1/8 Aalborg Teglværk.
Vesterbro 58. Telf. 24 & 305.

Røde - 1 1/2" — 12" - Drænrør.

Forlang Tilbud.

Akts. Frederiksholms Tegl- & Kalkværker.
Vesterbrogade 12 — København V. — Central 282.

Bjerringbro Cementvarefabrik

ved Th. Petersen
Telf. 111, Bjerringbro

Alle \triangle -mærkede Rør
Imprægnerede
og uimprægnerede

Stort Lager
Altid leveringsdygtig

Røde Drænrør

indtil 16" Diameter.

A/S Hvorslev Teglværk
pr. Ulstrup.
Telefon 67 Ulstrup.

J. C. HALVORSEN

Kroghsgades Cementstøberi
AARHUS

Kontor: Dannebrogsgade 20
Telf. 5019—5020

Imprægnerede Cementrør, anerk. af
Autoriteterne som fuldstændig
Erstatning for glass. Lerrør.
Monierrør. Maskinstampede
Rør. Brøndringe.
Dagens billigste Pris.
— — Forlang Tilbud. — —

Hornbæk Cementvare- og Mørtelfabrik

Marius Ødum
Telefon 400 Randers

Kun \triangle -mærkede
Varer føres
Største Lager
Bedste Kvalitet
Forlang Tilbud

RØDE DRÆNRØR TAGSTEN MURSTEN

Kählers Teglværk
Korsør

Nivaagaards Teglværk.

Telf. Nivaa Nr. 9. Nivaa St.

Drænrør i alle Dimensioner
fra 2" til 15". — Lerrør med
og uden Muffe fra 6" til 15"

— Forlang Tilbud. —

Spedalsø Cementvarefabrik.

R. Jensen. — Indeh. J. Jensen.
Tlf. 504. Horsens. Tlf. 504.

Imprægnerede Rør
efter Ingeniørforeningens
Normer.
Drænrør i forsk. Dimens.
fra 10-50 cm.
— Brøndringe. —

FORLANG TILBUD.

HØJSLEV TEGLVÆRKER

leverer

PRIMA, RØDE DRAINRØR
i Størrelse fra 2 til 8 Tommer.

Indhent Tilbud.

Tlf. Højslev 3.

Petersværk Cementvareindustri

Telefon 1055 — Nørresundby

\triangle Betonrør efter dansk Ingeniørforenings Normer
Vibrede Monierrør — — Imprægnerede Rør

Midtjyske Teglværkers Salgskontor

Drænrør - Mursten - Tagsten - Radialsten

Telefon 1330

Viborg

Jernbanegade 12

A/S FISKBÆK BRIKETFABRIK

BRUNKULSBRIKETTER & RENHARPEDE BRUNKUL

Kontor: Aarhus
Aaboulevarden 7
Telefon: 5710

Fabrik: Fiskbæk
pr. Herborg
Telefon: Herborg 12

LEVERANDØRER TIL DE SAMV. PLANTNINGS- FORENINGER OG HEDESELSKABET

Johannes Rahn & Søn

SKOVFRØKONTORET

København-Valby

Brostrøms Planteskole

VIBORG
ved C. Nielsen
Telefon 42

leverer alle

Planter for Have,
Mark og Skov —

*Haardføre og veldrevne
Arter for ethvert Formaal*

Forlang Tilbud
Vi garanterer Kvaliteten

PALUDANS PLANTESKOLE

— KLARSKOV —
130 Tdr. Land.

Skovplanter,
Hæk- og Hegnsplanter,
Allétræer,
10 Millioner Prikleplanter.

Forlang Prislister.

TELEFON KLARSKOV NR. 9.

Frøavlscentret Hunsballe

Holstebro
Telefon 533

Frøavl
og Frøhandel

Hulkjærhus Planteskole

Rødkjærsbro
Telefon Ans 25

Planter til
Skove
Læhegn
Haver

A/S Skive Markfrøkontor
Grundlagt 1896
Telf. 94 Skive
Frøavl Frøhandel

Frøcontoret (for undersøgt Markfrø)

— Grundlagt 1887 —

KOLDING
Telefon 43

P. KRUSES PLANTESKOLE - MUNDELSTRUP -

Telefon Tilst Nr. 7

Skovplanter
Haveplanter

Forlang Prislister eller Tilbud

A/S SØNDERJYDSK FRØFORSYNING

AABENRAA — TELF. 47

Stryg elektrisk

Aktieselskabet

CARLSBERG TEGLVÆRK

Middelgade 14, Randers — Telefon 1515

Carlsberg Teglværk: Randers 174

Faarup Teglværk: Faarup 10

*Moderne
Spildevands-
Rensningsanlæg*

ca. 1000 Anlæg er leveret

Fabriksmæssigt fremstillede Anlæg til hele Landsbyer samt
Enkelbygninger af
alle Arter:

Skoler,
Alderdomshjem
etc.

NORDISK-TRICLAIR
HOTACOS - HOLBÆK

Hotel Herning.

Telf. 21-41.

Byens første Hotel.

JYDEN A/S
AALESTRUP

**J. Chr. Petersens
Papirhandel**

*„Hvælvingen“
ved Nikolaj Taarn*

København K.

*Hovedforhandler
af Statens Papir*

Tryksager - Protokoller

Alle Fyringskvaler
undgaas med

H E S S
TØRVEOVN

Skal man fyre med dansk
Brændsel betaler det sig at
købe en moderne HESS Tør-
veovn, der er specielt kon-
strueret til Fyring med Tør
og Brænde.

HESS Tørveovn har stor Ind-
fyrdingsdør og stort Fyrrum, og
udnytter det danske Brændsel
paa bedste Maade. Desuden
er der et rummeligt Kogerum,
som giver betydelige Bespa-
relser for Husholdningen.

C. M. HESS' FABRIKKER A/S - VEJLE

Forhandlere findes i alle Byer.

Tørveovn No. 420 TK.
Varmeevne: ca. 60 Kbm
Faas i flere forskellige
Størrelser.

AALBORG TAFFEL AKVAVIT.

Hedeselskabets Tidsskrift.

Nr. 8.

15. Maj 1941.

62. Aarg.

Indtrædende Medlemmer indtegnes hos Selskabets Forretningsførere. Medlemsbidraget er enten aarlig mindst 5 Kr. eller en Gang for alle mindst 100 Kr. Større Bidrag modtages gerne. Korrespondancer og Afhandlinger bedes sendt til Hedeselskabets Hovedkontor, Viborg. Tidsskriftet udgaar 1 Gang om Maaneden og sendes uden Vederlag til Selskabets Medlemmer. Annonceer bedes sendt til Hedeselskabets Hovedkontor, Viborg. Annoncepris 25 Øre pr. mm. Oplag 10.000 Eksempl.

Indhold: Hedeselskabets aarlige Repræsentantskabsmøde — Ordensdekorationer. — Hedeselskabets Tjenestemænd. — Mergelarbejdet 1940. — Fra Hedeselskabets Grundforbedringsvirksomhed. — Vore Moser og deres Udnyttelse. — Det brandfarlige Foraar. — Statsskovenes Udbytte 1939—40. — Mindre Meddelelser.

Hedeselskabets aarlige Repræsentantskabsmøde

afholdes i Viborg den 17. Juni paa Preislers Hotel.

I Forbindelse med Aarsmødet arrangeres den 18. en Køretur gennem nogle af Plantagerne for at slutte i »Plantagen Dalgas« ved Stoholm, hvor der om Eftermiddagen i Anledning af Hedeselskabets Jubilæum vil blive arrangeret et Folkemøde paa Pladsen nedenfor Mindehøjen.

ORDENSDEKORATIONER.

Efter Indstilling af Hedeselskabet er Afdelingslederne *Niels Basse* og *Fridlev Thøgersen*, Viborg, og Skovrider *Chr. Christensen*, Vorbasse, blevet udnævnt til Riddere af Dannebrog.

Hedeselskabets Tjenestemænd.

Hidtilværende Skovrider for 7. Distrikt *Chr. Christensen*, Vorbasse, har fra 1. April d. A. faaet bevilget Afsked paa Grund af Alder.

Hidtilværende Forstassistent *C. G. Beck*, Hjedsbæk, er udnævnt til Skovrider for 7. Distrikt (Vorbasse).

Forstassistent *Sv. A. Christensen*, hidtil ved Hovedkontoret i Viborg, er udnævnt til Leder af Hedeselskabets 5. Distrikt (Hjedsbæk).

Skovfoged ved Det flyvende Korps *Buus Hansen* er udnævnt til Forstassistent ved Hedeselskabet med Bopæl i Slagelse.

Mergelarbejdet 1940.

Et vanskeligt Aar.

Mergelarbejdet har haft trange Kaar 1940.

En Del Mergelselskaber, der ikke blev færdige med Arbejdet 1939, haabede at kunne fortsætte 1940, og en Del nystiftede Selskaber ventede at have faaet Arbejdet i Gang, men Mangel paa Benzin til Bilerne og Brændselolie til Gravemaskinerne medførte, at Arbejdet i alt væsentlig maatte ligge stille og kun nedennævnte Mergelselskaber udkørte Mergel:

	Udkørt 1940:	Tidligere udkørt:
<i>Tistrup og Omegns</i>	4460 m ³	25227 m ³
<i>Gærum og Omegns</i>	10850 »	33337 »
<i>Mølby og Omegns</i>	2200 »	15113 »
<i>Røddingegnens</i>	9097 »	2130 »
<i>Sulsted m. fl. Sognes</i>	718 »	76787 »
<i>Øster Hanherreds</i>	644 »	10760 »
<i>Suldrup og Omegns</i>	6949 »	30166 »
<i>Vesthimmerlands</i>	2045 »	50360 »
<i>Hjørring og Omegns</i>	3634 »	39399 »
<i>Tvis og Omegns</i>	4369 »	38700 »
<i>Ærø</i>	15874 »	
<i>Nordsalling</i>	1288 »	
Ialt	62128 m ³	

Paa Trafikbanerne var søgt om Tilskud til Transport af 1507 Vognl. Mergel, men heraf blev kun leveret 134 Vognl. fra *Klaabygaard*, medens *Damhusaa* og *Søvind Mergellejer* slet ikke kom i Drift af samme Grund som anført for Transporten paa Lastbil.

Transporten af Jordbrugskalk med Fragttilskud omfattede i Finansaaet 1940—41 ialt 1503 Vognl. Der har været stor Efterspørgsel efter Kalk henimod Foraaret, men den vedholdende Frost hindrede Udgravningen, og da Lagrene af pulv. Kalk navnlig i Jylland var meget smaa, har det ikke været muligt at imødekomme Efterspørgslen.

For kommende Finansaar er søgt om Tilskud til Transport af 1148 Vognl. Mergel paa Trafikbanerne og 10154 m³ Mergel pr. Lastbil. Transporten paa Trafikbanerne vil udelukkende foregaa fra *Klaabygaard Mergelleje*, hvor Udgravningen foregaa ved Gravemaskine med elektrisk Drift.

Ventelig vil Transporten paa Trafikbanerne kunne gennemføres, medens det er tvivlsomt, om der kommer Transport pr. Lastbil i Gang i væsentlig Omfang, da Biler til Transporten næppe kan skaffes.

Paa Foranledning af en Henvendelse fra Foreningen »De danske Mergelselskaber« indvilgede Ministeriet i (27. Februar 1941), at Reglerne for Statskassens Tilskud til Transport af Mergel pr. Lastbil ændredes, saa Tilskudet væsentlig forhøjedes, saalænge de nuværende vanskelige Transportforhold vedvarer, men nogen større Betydning for Transporten faar denne Forhøjelse næppe af anførte Grunde.

For Jordbrugskalk er der søgt om Tilskud til Transport af 3206 Vognl.

Arbejdet med Eftersøgning efter Mergel og Undersøgelse af Mergellejer er fortsat.

Dybdeboring er foretaget af følgende Lejer:

	Mergellejets Navn	Anslaaet Mergelmængde	Indhold af kulsur Kalk i Tørstoffet
Haderslev Amt:			
Nustrup	Teglgaard		ca. 14 %
do.	Gabøl		» 15 »
Tønder Amt:			
Sdr. Skast	Aasgaard I.	10000 m ³	ca. 18 %
	do. II.	9000 »	» 20 »
	do. III.	7000 »	» 28 »
Ballum	A. Nielsen	5000 »	» 25 »
do.	M. Petersen m. fl.	20000 »	» 20 »
Ribe Amt:			
Faaborg	Autrup	12000 m ³	ca. 32 %
Torstrup	Ovnbøl	50000 »	» 24 »
do.	Yderik	50000 »	» 28 »
Grindsted	Vesterbæk		» 24 »
Tistrup	Hesselho	40000 »	» 45 »
do.	do. og Grønborg	30000 »	» 28 »
Hodde	Hoddeskov		» 12 »

Det er saaledes ikke noget stort Antal Mergellejer, der 1940 er un-

dersøgt ved Dybdeboringer, men forud for disse Boringer er gaaet en meget indgaaende Prøveudtagning fra de enkelte Mergellejer for gennem denne at fastslaa, hvilke Mergellejer, der er Grund til at undersøge ved Dybdeboringer.

Prøveudtagningen har fundet Sted saaledes:

Nustrup Sogn	11	Lodsejere	udtaget	36	Prøver
Sdr. Skast Sogn	4	»	»	7	»
Bredebro Sogn	1	»	»	4	»
Ballum Sogn	17	»	»	34	»
Skærbæk	1	»	»	1	»
Brøns Sogn	9	»	»	29	»
Thorstrup Sogn	31	»	»	96	»
Horne Sogn	65	»	»	132	»
Thistrup Sogn	98	»	»	240	»
Hodde Sogn	27	»	»	61	»
Ansager Sogn	65	»	»	120	»
Ølgod Sogn	125	»	»	212	»
Varde Landsogn	26	»	»	65	»
Aal Sogn	23	»	»	41	»
Janderup Sogn	39	»	»	83	»
Billum Sogn	24	»	»	52	»
Nr. Nebel Sogn	42	»	»	85	»
Lydum Sogn	23	»	»	48	»
Henne Sogn	28	»	»	59	»
Lunde Sogn	62	»	»	136	»
Outrup Sogn	71	»	»	153	»
Kvong Sogn	23	»	»	28	»
Øse Sogn	66	»	»	107	»
Faaborg Sogn	11	»	»	25	»
Starup Sogn	7	»	»	18	»
Næsbjerg Sogn	23	»	»	47	«

Medens Mergel med et Kalkindhold af over 20 % kun undtagelsesvis forekommer i de anførte Sogne af Vester Horne Herred, findes Mergel med 30 % og derover i meget store Mængder i adskillige Sogne af Øster Horne Herred. Undersøgelser ved Dybdeboringer af et passende Antal Mergellejer i det anførte Omraade vil blive foretaget i kommende Sommer, saaledes at Mergeltransporten kan tages op, naar Tiden dertil igen er inde.

I visse Egne af Landet har Nedlægning af Trafikbaner bevirket, at Transporten af Mergel eller Kalk fra Station til Forbrugsstedet betyder et saa stort Tillæg til den i Forvejen høje Kalkpris, at Forbrugerne vanskelig kan betale denne, og Afhjælpning af Kalktrangen

skal derfor saavidt muligt ske fra lokale Lejer, hvorfor det er nødvendigt at faa eftersporet og undersøgt, hvor de bedste Lejer findes.

Det danske Hedeselskabs Mergelafdeling, Viborg, i April 1941.

J. P. Olesen.

Fra Hedeselskabets Grundforbedringsvirksomhed.

Fra Distriktskontorerne under Hedeselskabets Mose- og Engafdeling foreligger der en Opgørelse over Arbejder i April Maaned 1941.

Det fremgaar deraf, at der i Maanedens Løb er fuldført 74 Arbejder omfattende 449 ha til en samlet Overslagssum af 230400 Kr. Heraf var 70 Drænings- og Kultiveringsarbejder omfattende 374 ha (Overslagssum 193300 Kr.) og 4 Vandløbsreguleringer med et interesseret Areal paa 75 ha (Overslagssum 37100 Kr.).

Derudover er der i samme Maaned ved samtlige Distrikter færdigprojekteret og tilstillet Rekvirenterne 252 Arbejdsplaner omfattende 2080 ha til en Overslagssum af 1384275 Kr. Heraf var 242 Drænings- og Kultiveringsplaner omfattende 1172 ha (Overslagssum 724545 Kr.) og 10 Vandløbsreguleringer med et interesseret Areal paa 908 ha (Overslagssum 659730 Kr.).

N. B.

Vore Moser og deres Udnyttelse

Ved *Fridlev Thøgersen.*

Foredrag holdt den 26. Februar

i Det kgl. danske Landhusholdningsselskab.

Ved en Omtale af Mosearealerne i Danmark vil det være naturligt at gøre sig klart, hvad man mener, der kommer ind under Begrebet Mose. I Fagkredse er der Enighed herom. Man deler her Moserne i to forskellige Grupper, nemlig *Højmosen*, der som Regel er lyngklædt i sin naturlige Tilstand, og *Lavmosen*, der er græsklædt, og som findes udbredt i vore Aadale. Endvidere har vi *Overgangsmosen*, der danner en Mellemform mellem de to nævnte Hovedtyper.

Men ude i Befolkningen er Betegnelsen noget anderledes. Dette ses f. Eks. af Statistikken, hvor man ogsaa anvender Ordet Mose, men hvor tillige Benævnelserne Eng og Kær for en stor Del dækker over Moseaflejringer. I Overensstemmelse hermed er paa Maalebordsbla-

dene store Engstrækninger, der helt eller delvis bestaar af Lavmose, betegnet som Eng eller Kær.

I det følgende er ved Begrebet Mose tænkt paa en Aflejring af Tørv, altsaa Humusstoffer, med et større eller mindre Indhold af Aske og i et Lag af mindst 30 cm.

De nævnte Typebetegnelser er baseret paa Mosens naturlige Vegetation, og de behøver altsaa ikke at have Forbindelse med Tørvejordens Oprindelse. Det er da ogsaa almindeligt, at en Mose under sin Vækst har skiftet Karakter og da hyppigst saaledes, at en Lavmose er gaaet over til at blive Overgangsmose og derefter Højmose.

Det kan i visse Tilfælde være vanskeligt i Marken at drage Grænse mellem Mose og andre Arealer, der ligner Mose; og dette beror paa, at Indholdet af mineralske Bestanddele i Tørvemassen kan være saa stort, at det ikke er berettiget at tale om en Tørveaflejring. Under Begrebet Tørv indbefattes almindeligvis et Stof, der i tør Tilstand kan brænde, men hvis Tørvemassen indeholder for stor en Mængde af Mineralstoffer (Aske), er den ikke anvendelig som Brændselsstof. Er Indholdet af mineralske Bestanddele meget stort, benyttes Benævnelsen Dynd. Dyndjord findes ofte i Forbindelse med eller grænsende og til Arealer af egentlig Tørvejord, men der er ogsaa talrige Eksempler paa, at en Mose oprindelig har været et Dyndareal og først efterhaanden er gaaet over til at blive Mose, ligesom man kan finde Moser, der efter Landsænkninger har faaet et større Indhold af Mineralstoffer med tilstrømmet Vand og dermed Dyndkarakter. Tilfælde af den Art er dog sjældnere.

Begrebet Mose kan derfor komme til at omfatte Arealer, som med lige saa stor Ret kunde henføres under Benævnelsen Dyndjord.

For at faa et Indtryk af, hvor store Mosearealer der er regnet med her i Landet, har det Interesse at betragte de Tal, som Statistikken giver os. Hvis vi betragter Tallene fra 1929—30, faar vi følgende Oplysning om Størrelsen af vore Tørve-, Eng- og Kærarealer:

Tørveskær	51.377 ha
Eng	213.349 »
Kær, Fælded og lign.	94.933 »

Her er 51.377 ha saaledes betegnet som Tørveskær og maa derfor være Mose, men vore egentlige Mosearealer er væsentlig større, og de maa i Statistikken for en stor Del være indbefattet under de to andre Grupper, altsaa »Eng« eller »Kær, Fælded og lign.«.

Men Tallene fra Statistikken siger os altsaa, at det er meget betydelige Arealstrækninger, der her er Tale om.

Ved at gennemkrydse vort Land uden altid at følge de slagne Veje, vil man faa det Indtryk, at Moserne i nogle Egne har været me-

Hvem skal levere Danmark Raastoffer i Dag?

Det skal det danske Landbrug. - Fra Danmarks Jord skal **det** komme, som skal bære Land og Folk gennem Tiden. — Hvad er saa det, Danmark forventer, at Landmanden skal levere? Det er **Korn** til det daglige Brød, **Sukker** som Byttemiddel ved Eksporten og **Æggehvide** til Erstatning for Kraftfoderet. Men med Afleveringspligten for Korn og Sukkerroer er Arealerne for disse paa Forhaand fastlagt, og derfor gælder det om at frembringe mest mulig Æggehvide paa de tilbageblevne begrænsede Arealer. Den mest effektive Maade at opnaa dette paa, sker gennem kunstig Tørring af Grøntafgrøder som Lucerne, Rødkløver o. l.

Kunstig Tørring

fra Maj til Oktober

1. giver dobbelt saa mange FE og ford. Raa-Æggehvide pr. ha. som Højbjergning.
2. giver større Udbytte end ensileret Saftfoder.
3. giver mest A-Vitamin (Carotin).
4. giver et koncentreret og rønligt Vinterfoder.
5. Dansk Brændsel (Tørv) benyttes.
6. er lige saa billig som Ensilering eller Højbjergning.
7. Ogsaa rentabel i Fredstid.

Aktieselskabet

HESSICATOR

Nr. Søgade 25 A
Telf. Palæ *8805

Driftssikre og økonomiske

HESSICATOR Tørrestationer

Bedste og sikreste Konservering af Grøntfoder - 10 Aars Erfaring

HELLESENS SENIOR

er en stor, stærk, paalidelig Haandlygte

HELLESENS SENIOR

giver blændende Lys Aar efter Aar med

HELLESENS

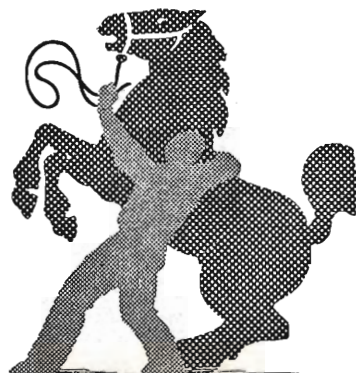
verdenskendte Tør-
element

HELLESENS SENIOR

I Regn og Blæst
uden at blinke

Absolut farefri I Ga-
rager, Stalde, Pak-
huse og I Hjemmet

Uundværlig I Jægerhytten

Brug **RANDERS**
REB

A/S L. Hammerich & Co.
Specialforretning i Bygnings-
artikler. Grundlagt 1854.
Telefon Nr. 7050 (3 Linier).
Aarhus.

Aktieselskabet

De danske Sukkerfabrikker

København

Mejeriernes og Landbrugets Ulykkesforsikring.

Telf. 14.350. - Genaldigt Selskab. - Reventlowsg. 14, Kbhvn. V.

Ansvarsforsikring

Automobillforsikring

Henvendelse til Kredsens Tillidsmand eller til Kontoret.

Nordjysk Andels- Fjerkræslagteri

RANDERS - Telf. 3053

Producenternes
eget Slagteri

Intet solidarisk Ansvar
Se efter vor Notering i
Dagbladene hver Mandag

Hammerum Herreds Spare- og Laanekasse, Herning

Telf. 10 og 314

Østergade 6
Kontortid
10—12½ og 14½—17

Lad Deres Uld forarbejde

til Herre- og Damestoffer, Por-
tierer, Lagentøj, Tæpper, Garn,
m. m. — Husk vore prima
Herrestoffer af engelsk Kam-
garn. — Prøver paa vore Varer
findes paa vore Samlingsplad-
ser samt hos de fleste Skræder-
mestre. Uld købes og byttes
med Varer.

Andels-Klædefabriken,
Grindsted.

Det lødigste Læsestof

„Hjemmet“ er et Blad for
hele Familien og indehol-
der Spidsartikel, under-
holdende Noveller, Artike-
ler for Husmoderen, flere
illustrerede Børnesider og
m. a. Kort sagt: Lødig
og fængslende Læsning.

finder De hver Uge
i Danmarks førende Ugeblad

HJEMMET

get værdsat. Det er i denne Forbindelse oplysende at se, hvordan adskillige Herregaarde og Landsbyer er beliggende ved Randen af en Aadal. Dette maa sikkert tilskrives, at de paagældende Mose- og Engstrækninger har kunnet afgive Føde i Form af Hø og Græs til Kreaturerne, hvorfor man ønskede at bo i Nærheden af dem. Engene blev jo da ogsaa tillagt stor Værdi, og en Landejendoms Omdømme har i mange Egne været afhængig af, hvor store Engarealer, der hørte til den.

Et andet karakteristisk Eksempel afgiver de Arealer, som har været benyttet til Tørveskær. I mindre skovrige Egne af Landet har Brændselsforsyningen i stor Udstrækning været baseret paa Moserne, men hvor der er faa Moser, kan Arealerne være overgravet flere Gange, saa de henligger som Tørvegrave med mellemliggende Tørvebalker i en Forfatning, saa man maa forbavses over, at det har været muligt at faa Plads til Tørvene. Et andet synligt Tegn paa den Betydning, man har tillagt disse Arealer, er den stærke Udskiftning af Moserne, der vidner om, at Bønderne har lagt Vægt paa at have en Moseparcel til Ejendommens Forsyning med Brændsel.

Det er interessant at se, at vore Forfædre har forstaaet at udvælge de bedste Moser til Tørvefremstilling, medens Moser med større Askeindhold har faaet Lov til at henligge urørt.

Disse Eksempler viser, hvorledes Befolkningen gennem Tiderne har haft Brug for og har udnyttet Humusarealerne.

Men saa kan man i andre Egne møde den iøjnefaldende Modsætning, at Mosestrækninger med store Mængder af Tørvemasse har faaet Lov til at henligge saa godt som urørt helt op til vor Tid. Der er dog her ikke Tale om den græsklædte Lavmose, men derimod om adskillige Højmoser. Vildmoserne er karakteristiske Eksempler paa saadanne Mosearealer; men der findes tillige mange mindre Højmoser, som indtil den nyere Tid har faaet Lov at henligge temmelig urørt. Aarsagen hertil er den, at Moserne har været altfor dominerende i Forhold til Egnens Forbrug af Tørv, og det Indhug, der er gjort i Mosens Rand, betyder forholdsvis lidt i Forhold til de mægtige Tørvebeholdninger, som der kan findes ophobet.

Siden Slutningen af forrige Aarhundrede er der dog sket en væsentlig Ændring med Hensyn til disse Arealers Udnyttelse.

Der opstod nemlig den Tanke, at man burde udnytte vore Moser mere rationelt, og at det især vilde være en stor samfundsgavnlig Opgave at kultivere de Mosestrækninger, der ikke gav Udbytte, og i den Forbindelse blev der peget paa de store Beholdninger af Kvælstof, der laa oplagret i Moserne, og som kunde komme til Nytte ved Arealernes Kultivering. For Hedeegnenes Vedkommende blev det fremhævet, at Mosernes Kultivering vilde være særlig betydningsfuld i Forbindelse med Driften af Sandagerbrug.

Det var derfor naturligt, at Det danske Hedeselskab tog denne Sag op. Selskabet nedsatte i 1889 et Moseudvalg, der fik til Opgave at undersøge Mulighederne for en udvidet Moseopdyrkning, og der blev af Selskabet oprettet en Mosekulturafdeling, som anlagde Forsøg og fik oprettet Prøvestationer for at finde de bedste Metoder for Mosernes Kultivering. Til Forsøgene benyttedes bl. a. Arealer paa Hedeselskabets Ejendomme: Hesselvig Enggaard, Skovbjerg Mosestation og Mosestationen Pontoppidan ved Herning.

Samtidig blev der agiteret for at interessere Landmændene for Sagen.

Et af de første større Mosekulturarbejder, der blev udført, var en Græskultur paa godt 50 ha paa Mejlgård. Dette Arbejde lykkedes fortrinligt og fik stor Betydning, fordi det kunde fremvises som Eksempel paa, hvad der kunde opnaas ved Kultivering af Lavmose.

Kultiveringen af Moserne fik derefter i Halvfemserne og i Aarene efter Aarhundredskiftet et meget stort Omfang, idet Landmændene — og ikke mindst Hedeegnenes Befolkning — hurtigt indsaa, at det drejede sig om en betydningsfuld Sag. Ved Vejledning fra Hedeselskabet blev der derfor i disse Aar taget betydelige Arealer under Kultur.

Det af Hedeselskabet nedsatte Moseudvalg blev imidlertid ret hurtigt ændret. I 1893 oprettedes en Forsøgs- og Konsulentvirksomhed i Planteavl under Landhusholdningsselskabets Ledelse, og Administrationen af denne Virksomhed overgik i 1897 til et da oprettet Statens Planteavlsudvalg. Hedeselskabets Moseudvalg fandt det rigtigt at faa Forbindelse med dette Udvalg, og efter Forhandling oprettedes en ny Administration, der konstitueredes som et »Fællesudvalg for Mose- og Engkultur«. Denne Ordning sanktioneredes i 1899 af Landbrugsministeriet. Fællesudvalget kom til at bestaa af Planteavlsudvalgets tre Medlemmer og tre Medlemmer valgt af Hedeselskabet.

Under Fællesudvalgets Ledelse blev i de følgende Aar anlagt nye Forsøg, men iøvrigt førtes Kultiveringsarbejdet videre af Hedeselskabet efter den fastlagte Hovedlinie, hvilket ogsaa fremgaar af, at der ved Udgangen af 1903 af Selskabet var ydet over 2500 Vejledninger i Mose- og Engkultur, hvoraf kun faa paa Øerne.

Gennem Forsøgsresultater og Erfaringer, der blev indvundet i disse Aar, blev der fastlagt Retningslinier for Kultivering af Mosejord, der i Hovedtrækkene er gældende ogsaa nu. Det blev klarlagt, at det var muligt at faa disse Arealer til at give et godt og sikkert Udbytte, naar der toges Hensyn til Jordernes særlige fysiske og kemiske Egenskaber. Fremgangsmaaden var den, at Afvandingen først bragtes i Orden, hvorefter Jorden blev bearbejdet. For Højmosen maatte Bearbejdningen være overfladisk, men ret intensiv, for Lavmosen mere dybtgaaende, idet det gjaldt om at faa ødelagt den gamle Vegetation.

Kalk eller Mergel maatte tilføres Højmosen, men behøvedes som Regel ikke til Lavmose, der kunde indeholde betydelige Mængder af kulsur Kalk. Det blev paavist, at Mosejorden særlig egnede sig til Græskulturer, da disse lykkedes godt og gav sikre Afgrøder. I Græsfrøblandingen kunde medtages Hvidkløver, der især trivedes godt paa Højmosen. Kali og Fosforsyre maatte tilføres i tilsvarende Mængde, som de bortførtes fra Jorden gennem Afgrøderne. Derimod var det ikke nødvendigt at give Tilskud af Kvælstof, idet dog Højmosekulturer i nogle Tilfælde kvitterede for saadant Tilskud. Af Hensyn til Jordbundens løse Beskaffenhed maatte der ved Kultivering tromles stærkt, og dette Arbejde maatte foretages ogsaa paa de færdige Kulturer for at modvirke den løse Mosejords Tilbøjelighed til at »fryse op«.

Samtidig med de nævnte Bestræbelser for at fremme Mosekultiveringen var der opstaaet en Bevægelse for Udnyttelse af vore Mosers Tørvemasse ved Fremstilling af Brændtørv. Der havde allerede været enkelte Virksomheder i Gang med Produktion af Tørv for Øje, men det var ikke gaaet tilfredsstillende med flere Foretagender af den Art, saa Virksomhederne maatte indstilles.

Men denne Sag blev taget op igen, særlig af Ritmester *M. Rahbek*. Ritmesteren havde i 1880 overtaget en Ejendom i Sparkjær mellem Viborg og Skive. Han kom her til at lede Økjær Mosebrug, men beskæftigede sig samtidig med en Række Problemer af almen Interesse, idet han i særlig Grad var optaget af at udfinde rationelle Metoder til Fremstilling af Æltetørv. For at støtte disse Bestræbelser og virke for Mosernes industrielle Udnyttelse i Almindelighed blev der i Juni 1901 dannet en »Moseindustriforening«, som dog ret hurtigt blev afløst af »Moseselskabet«, der fortsatte Moseindustriforeningens Virksomhed.

Vilkaarene for disse Foreningers Arbejde var imidlertid ikke særlig gode. Der blev i 1904 opnaaet et mindre Statstilskud, men Landbrugsministeriet lod i 1907 tydeligt forstaa, at et Samarbejde mellem Hedeselskabet og Moseselskabet vilde være ønskeligt og kunde have Indflydelse paa Bevillingerne til Mosesagens Fremme. De to Selskaber dannede derefter et Fællesudvalg, men i Overensstemmelse med Ministeriets Ønske endte det med, at Moseselskabet blev ophævet fra 1. Januar 1910, idet der samtidig blev oprettet en Moseindustriafdeling i Hedeselskabet sideordnet med dettes Mosekulturafdeling.

Der var hermed tilrettelagt en Ordning, hvorefter Mosesagen i sin Helhed skulde varetages af Hedeselskabet.

I Aarene før Verdenskrigen var Mosesagen inde i en rolig fremadskridende Udvikling. Der blev stadig anlagt mange Kulturer, og Moseindustrien havde efterhaanden faaet en fast Plads i vort Erhvervslev, idet der var etableret flere Virksomheder til Fremstilling af Æltetørv. Der havde været Planer fremme om, at vore Mosers Udstrækning

og Kvalitet burde klarlægges, men Moseundersøgelser var ikke gennemført i større Omfang, selv om de fornævnte Foreninger havde interesseret sig herfor og ladet Arealer af særlig Betydning undersøge, ligesom der vel ogsaa ad anden Vej var gjort en Del for at faa Kendskab til Moser, som agtedes benyttet til Fremstilling af Tørv; men et systematisk Undersøgelsesarbejde var altsaa ikke udført.

Krigsperioden 1914—18 bragte imidlertid en Ændring i Forholdene ogsaa paa disse Omraader.

I de første Par Aar efter Krigens Udbrud var der jævnt stigende Begæring efter Brændsel fra Moserne, men i 1917 blev Tørvefremstillingen forøget særlig stærkt, hvilket skyldtes, at Tilførselen af udenlandsk Brændsel paa dette Tidspunkt var blevet formindsket, ligesom det var kommet op i en meget høj Pris. I det hele taget opfordrede Situationen til at optage Tørveproduktionen i hidtil ukendt Omfang. Under disse Forhold maatte det ringe Kendskab, vi havde til vore Moser, føles som en væsentlig Mangel.

Interessen for at faa undersøgt Moserne var derfor blevet større, og der blev nu udarbejdet Plan for en Recognoscering, der foreløbig skulde omfatte Arealer af Størrelse over 25 ha, idet der dog i Sønderjylland og enkelte mosefattige Landsdele skulde medtages ogsaa mindre Arealer. Den fornødne Bevilling blev stillet til Raadighed, og denne første systematiske Undersøgelse foretoges i Aarene 1919—22.

Denne Recognoscering gav værdifulde orienterende Oplysninger om Landets større Moser. Men der blev ret hurtigt paabegyndt nye Undersøgelser efter en noget udvidet Plan, der gik ud paa at gennemføre en systematisk Landsundersøgelse for Moser over 5 ha med Hensigt paa at faa Moserne klassificeret. Efter Planen skulde der benyttes følgende Gruppering:

- I. Moser, der paa Grund af for stort Askeindhold eller af andre Aarsager ikke kan eller bør bruges til Fremstilling af Brændtørv.
- II. Moser, der vel indeholder brugelig Brændtørv, men hvor Dybden er saa ringe (ikke over 1,0 m), eller Moserne allerede er afdrevet saa stærkt, at de nu kun har Interesse for Fremstilling af Tørv til den paagældende Egn Beboere.
- III. Moser, der kan udnyttes til Tørvefremstilling i større Stil.
- IV. Moser, hvor Tørvemassen er af en saa let Kvalitet, at den ikke med Fordel med de hidtil kendte Metoder kan udnyttes til Fremstilling af Brændtørv.

Paa Grundlag af Undersøgelsernes Resultater skulde der saa kunne angives Retningslinier for Arealernes Benyttelse.

Efter denne Plan er de systematiske Eng- og Moseundersøgelser derefter blevet gennemført.

Ved Markarbejdet benyttedes Maalebordsbladene i 1 : 20000, hvor-paa Mosegrænsen — 30 cm Tørvedybde — blev indtegnet. I et passende Antal Punkter, der varierer efter Mosens Størrelse og Forholdene paa Stedet, er foretaget Boringer med hertil konstruerede Tørvebor for Bestemmelse af Tørvedybden. Samtidig er udtaget Prøver i forskellig Dybde af Tørvemassen til Aske- og Brændværdibestemmelse, ligesom Kalkindholdet er undersøgt i en Del Prøver.

Ved Markundersøgelsen er foretaget en Beskrivelse omfattende Mosens Ejendoms- og Afvandingsforhold, lidt om Vegetationen og Tørvens Udseende, om Vejforhold, Mosens hidtidige Anvendelse m. v.

Analyserne er udført paa Hedeselskabets Laboratorium.

Paa Grundlag af Undersøgelserne i Marken, Beskrivelsen og Analyserne er der udfærdiget Rapport for hver enkelt Mose. Disse Rapporter opbevares i Hedeselskabets Arkiv sammen med Kort og Analyser.

Ved Undersøgelserne af Moserne i Aalborg og Hjørring Amter er benyttet Materialet fra den meget grundige Undersøgelse af St. Vildmose, som foretoges i 1918 af Statens Grundforbedringsvæsen.

Som nævnt omfatter Undersøgelserne Arealer over 5 ha, men for Fuldstændighedens Skyld skal anføres, at der er medtaget en Del Moser af mindre Størrelse; af saadanne mindre Arealer er det altsaa endnu adskillige, som ikke er undersøgt. Tørveaflejninger overdækkede af Sand (Martørv) eller Klæg er ikke medtaget ved Undersøgelserne.

I mange Aar blev Undersøgelserne udført noget efter Tid og Lejlighed, men ved denne Krigs Begyndelse, altsaa i Efteraaret 1939, var de fremmet saa vidt, at Beretning var udsendt for 6 jydskke Amter, ligesom Markarbejdet i Hovedsagen var afsluttet for de fleste af de øvrige Amter i denne Landsdel. Da Situationen tydede paa, at vi igen i udstrakt Grad kunde faa Brug for Mosernes Tørvebeholdninger, blev Arbejdet dog straks fremmet i stærkt forøget Tempo, og det resulterede i, at den sidste Amtsberetning vedrørende dette Arbejde har kunnet udsendes i denne Vinter.

Disse Amtsberetninger og Arkivmaterialet er benyttet i meget stor Udstrækning ved Forberedelse af nye Produktioner, Indkøb af Tørv m. v.

Hvad har Resultaterne af disse Undersøgelser nu vist os? Herom giver nedenstaaende tabellariske Oversigt en Orientering. I Tabellen er for hver enkelt Amt anført Antallet af Moser over 5 ha og samlet Moseareal samt Resultatet af den foretagne Klassificering.

Der er undersøgt ialt 1624 Moser omfattende et samlet Areal paa 131.099 ha.

Til Klasse I er henført 762 Moser med 52.111 ha, til Klasse II

778 Moser med 42.475 ha, til Klasse III 248 Moser med 27.345 ha og til Klasse IV 20 Moser med 9.168 ha.

Det største samlede Moseareal findes i Aalborg Amt, der har 27.519 ha Moser, hvilket udgør 11,5 pCt. af Amtets Landbrugsareal. Bornholms Amt har det mindste Areal af Mose, idet der her kun er ca. 85 ha, der repræsenterer 0,21 pCt. af Landbrugsarealet.

Danmarks Moser.

Foreløbig Oversigt vedrørende Arealer paa mindst 5 ha.

Amt	Undersøgelserne afsluttet Aar	Samlet Moseareal ha	pCt. af Landbrugsareal	Klasse I	Klasse II	Klasse III	Klasse IV
				Areal ha	Areal ha	Areal ha	Areal ha
Aabenraa-Sønderborg	1932	4262	4,1	1687	723	1852	—
Aalborg	1940	27519	11,5	7063	6925	6380	7151
Aarhus	1926	4834	2,5	2528	2201	100	5
Haderslev	1931	1547	1,3	867	444	137	99
Hjørring	1936	10333	4,7	4428	3268	1570	1067
Randers	1928	10934	5,4	5543	4632	759	—
Ribe	1923	7834	3,9	2426	3163	1899	346
Ringkøbing	1923	13981	4,9	7031	3433	3511	6
Thisted	1937	1527	1,25	1154	127	246	—
Tønder	1937	4452	4,1	2347	1006	1099	—
Vejle	1924	5240	2,8	1141	1815	2284	—
Viborg	1931	16120	6,8	8111	6385	1159	465
Jylland ialt		108583	4,9	44326	34122	20996	9139
Frederiksborg	1939	1954	2,1	724	893	308	29
Holbæk	1939	5155	3,7	1651	1436	2068	—
Københavns	1939	1147	1,3	407	681	59	—
Præstø	1939	3469	2,6	823	1206	1440	—
Sorø	1939	1813	1,6	186	802	825	—
Bornholms	1940	85	0,21	4	33	48	—
Maribo	1939	2476	1,7	503	1296	677	—
Odense	1940	3304	2,1	1965	950	389	—
Svendborg	1940	3113	2,3	1522	1056	535	—
Øerne ialt		22516	2,1	7785	8353	6349	29
Hele Landet ialt		131099	4,0	52111	42475	27345	9168

Moserne er iøvrigt nogenlunde jævnt fordelt over hele Landet, idet dog visse Dele maa betegnes som mosefattige. Dette gælder f. Eks. som berørt Bornholm, og af andre Egne den sydvestlige Del af Sjælland, Sydvestlolland, Østfyn, Samsø og i Jylland et Omraade Nord for

Haderslev, Egnene Syd for Horsens og Vejle, Østvendssyssel Syd for Frederikshavn, Dele af Hanherred og Thy m. v.

Beliggenheden af Industrimoserne er ogsaa forholdsvis gunstig, selv om disse Arealer i adskillige Tilfælde er samlede i store Mosestrækninger. Som Eksempel paa saadanne større Moser, som hører til denne Klasse, kan nævnes den vestlige Del af Holmegaards Mose og Broksø Moser Nordøst for Næstved, den østlige Del af Aamosen, Knudby Mose Sydvest for Holbæk, alle paa Sjælland. Paa Fyn findes bl. a. Snarup Mose Syd for Arreskov og Neverkær ved Aarup, og i Jylland St. og Ll. Vildmose, Maastrup Mose, Lundergaards Mose ved Kaas, Moserne Øst for Farsø, Pindstrup Mose og Fuglsø Mose i Djursland, Knud Mose Syd for Herning, Moserne omkring Blaaehøj og Stakroge, Vorbasse Mose, Fugdøl Mose, Vejen Mose og i Sønderjylland Hønning Mose, Kongsmose Syd for Løgum løster, Ulvemose ved Tinglev og Moserne omkring Ø. Løgum o. s. v.

Det har herefter Interesse at vide hvor store Mængder af Tørv, der findes i vore Moser og hvor stor en Del af Tørvemængden, der er skønnet egnet til Fremstilling af Brændtørv. Ved Opgørelserne til Belysning af dette Spørgsmaal er benyttet Betegnelsen »Raatørv«, hvorved er forstaaet Tørvemasse med et beregnet Indhold af 25 pCt. Fugtighed, hvilket svarer til en veltørret Brændtørvs Vandindhold.

Om Beholdningerne af Tørvemasse kan herefter anføres følgende:

Moserne af Klasse I indeholder ca. 83 Millioner Tons Raatørv, men som allerede berørt under Omtalen af Planen for Eng- og Moseundersøgelser, er denne Tørvemasse ikke egnet til Fremstilling af Tørv i betydende Omfang, bl. a. fordi Askeindholdet er for stort.

I Moserne af Klasse II kan der regnes at være ca. 73 Millioner Tons Raatørv. Det drejer sig her mest om Lavmose med et Askeindhold paa 10—20 pCt. beregnet i Tørstof, altsaa lidt mere end ønskeligt; men iøvrigt kan der udmærket fremstilles en efterspurgt Vare i disse Moser, særlig i Egne, hvor man ikke har Mosearealer af bedre Beskaffenhed.

Moserne af Klasse III indeholder godt 53 Millioner Tons Raatørv, hvoraf der kan fremstilles en fortrinlig Brændtørv. De betegnes derfor ogsaa som Industrimoser, og det er i disse Arealer, at de store Tørvvirksomheder findes. Det er i langt de fleste Tilfælde Højmosearealer og Moserne under denne Gruppe er især udbredt i Jylland, hvor den overvejende Del af Tørvproduktionen ogsaa finder Sted under normale Forhold.

Moserne af Klasse IV indeholder godt 31 Millioner Tons Raatørv. Det drejer sig som nævnt her om Moser med Tørv af en uomsat, løs og svampet Kvalitet (Hundekød), som ikke anses egnet til Fremstilling af Tørv, fordi den giver en for let Vare. Det er dog muligt, vi kom-

mer til at revidere vore Anskuelser om dette Spørgsmaal, da det viser sig, at en intensiv Blanding af den løse »Hundekødstørv« med den underliggende fastere mere omsatte Tørv synes at kunne give en brugelig Handelsvare.

Det vil fremgaa af det fremførte, at Moserne af Klasse II og Klasse III indeholder den Tørvemasse, der er særlig egnet til Udnyttelse med de hidtil anvendte Metoder, og at Indholdet af Raatørv i disse Moser bliver tilsammen godt 126 Millioner Tons.

Man kan nu opstille det Spørgsmaal. Hvor længe kan Tørvebeholdningerne strække til?

Dette kan man prøve at besvare ved at undersøge, hvor stor Produktionen af Tørv har været i Aarene, der ligger forud. En Oversigt vedrørende vor Tørvetilvirkning er givet i omstaaende grafiske Fremstilling, der viser, hvor stor Produktionen har været i Aarene 1914—40. Det ses, at den i 1914 var paa ca. 247.000 Tons. Efter Verdenskrigens Udbrud blev den forøget i de nærmest følgende Aar og naaede sit Maksimum i 1918, hvor man naaede op paa ca. 2,2 Mill. Tons. Aaret efter faldt den til ca. 1,5 Mill. Tons, fordi Folk mente, der hurtigt vilde komme Brændsel fra Udlandet til passende Priser, men det skete ikke straks, og Tørvetilvirkningen blev derefter forøget igen i 1920. Først det følgende Aar indtraf den stærke Tilbagegang, der bragte os ned paa ca. 400.000 Tons Tørv. I de senere Aar er der aarligt tilvirket lidt mere.

Ved Siden af Tørvefabrikationen er der opstaaet en ny Industri, som ogsaa kræver Tørvemasse, nemlig Fabrikationen af Tørvebriketter. Af Virksomheder, der beskæftiger sig hermed, har vi tre, hvaraf Briketfabrikken Kaas er den ældste og største. Ligeledes maa det nævnes, at der midgaaer Tørvemasse til Fremstilling af Tørvestrøelse.

I 1940 blev Tilvirkningen af Tørv paa Grund af Krigen forøget meget stærkt, idet der blev fremstillet ca. 2,5 Mill. Tons, hvilket er ca. 6 Gange saa meget som de nærmest foregaaende Aar. Denne store Produktion maa tilskrives, at der af Statskassen kunde faas Anlægs- og Driftsmaal til Produktionen, og at de fastsatte Maksimalpriser for Tørv blev anset for tilfredsstillende for de gode askefattige Mosers Vedkommende. Der var derfor adskillige fra andre Erhverv, som ønskede at udnytte disse Vilkaar og blive Tørvefabrikanter, og der blev paabegyndt mange ny Virksomheder, som i høj Grad har medvirket til, at Produktionen blev saa stor.

Hvis vi nu gaar ud fra, at der gennemsnitligt efter denne Krig vil blive tilvirket aarligt ca. 500,000 Tons Tørv og Tørvebriketter, ses det, at Tørvemassen i vore Industrimoser (Klasse III) vil kunne strække til i godt 100 Aar, men dersom vi medregner Tørvemassen i Moserne af

Aktieselskabet

Brødrene Brincker

Greisdal Hammerværk pr. Vejle

Grundlagt 1867

Specialitet: Tørvegrebe, Tørvespader, Drænværktøj, Lyngleer.

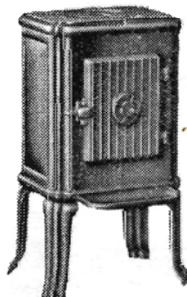
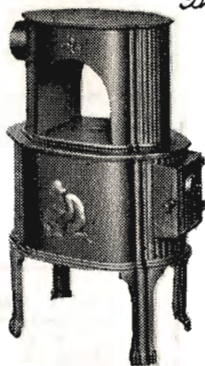
Alle Slags Grebe, Forke, Spader, Roehakker, Høstleer og Haveredskaber leveres med fuld Garanti.

RIBE Brændeovne og Tørveovne

Til indenlandsk Brændsel og Briketter anvendes med størst Fordel vore **nye Modeller.**

Brochure paa Forlangende

Henvend Dem til vore Forhandlere eller til os

A/S RIBE JERNSTØBERI RIBE
GRUNDLAGT 1848 · TELEFON 261 & 262

Landbrugslotteriet.

Største Gevinst Værdi 80,000 Kr. Præmie 10,000 Kr. Ialt i en Serie 38,000 Gevinster + en Præmie. — Tils. Kr. 1 Million 823,460. — Trækkes samtidig med Klasselotteriet.

Lodsedler faas hos alle Kollektorerne samt i Hoved-Kollektionen, Frederiksberggade 2, København K.

**Brunkul = Tørv
= Stødbrænde**

Krusøe & Co.

Kalvebod Brygge 4

København V.

Statstelefon 47 - 147 - 247

Varde Bank

Esbjerg Afdeling

Kongensgade 62
og Fiskerihavnen

A/s Varde Staalværk, Varde.

||| 1. Kl. Staalstøbegods til Tipvognshjul, Bremseklodser og andet Entreprenørmateriel. —

Ildbestandigt „Vardan“. — Manganstaal.

Andels-Anstalten Tryg

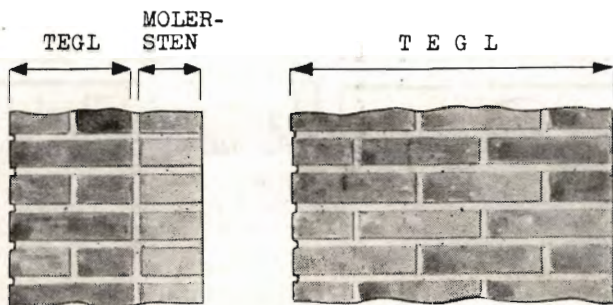
tegner alle Arter af Livsforsikringer.

Hovedkontor: Rosenørnsallé 1 — København.

Alfa MARGARINE

med det høje
Brændpunkt
steger bedst

Disse 2 Murtykkelser
yder samme Varmemodstand

— det er derfor, det betaler sig at anvende

SKARREHAGE MOLERSTEN

som varmetæt Bagmur i Ydervægge.

FORLANG OPLYSNINGER
OG PRISER

AKTIESELSKABET
SKARREHAGE MOLERVÆRK
NYKØBING, MORS TELEFON 109

Kontoret i København: Aabouleværd 74, N. Telefon Central 11593

REMINGTON

Bedste og mest benyttede
Skrivemaskine.
Eneforhandler for Danmark:

L. KRISTENSEN
75, Raadhuspladsen,
København V.

Skive Cementstøberi

Knud Østergaard
Telefon 921

◆
Normrør
med Garantimærket △
Imprægnering
— Brønderør —

Tegn Annonce i

Jydsk Telefonbog

Jydsk Telefon-Aktieselskab
Aarhus

Lyskopi - Zinktryk

Aarhus Lys- &
Zinktrykanstalt

Frederiksalldé 60, Aarhus

SOPHUS BERENDSEN A/S

V. FARIMAGSGADE 41
KØBENHAVN V

KANNIKEGADE 18
AARHUS

ALT ENTREPRENØRMATERIEL

DAMP- OG DIESELLOKOMOTIVER
GRAVEMASKINER - TIPVOGNE - SPOR

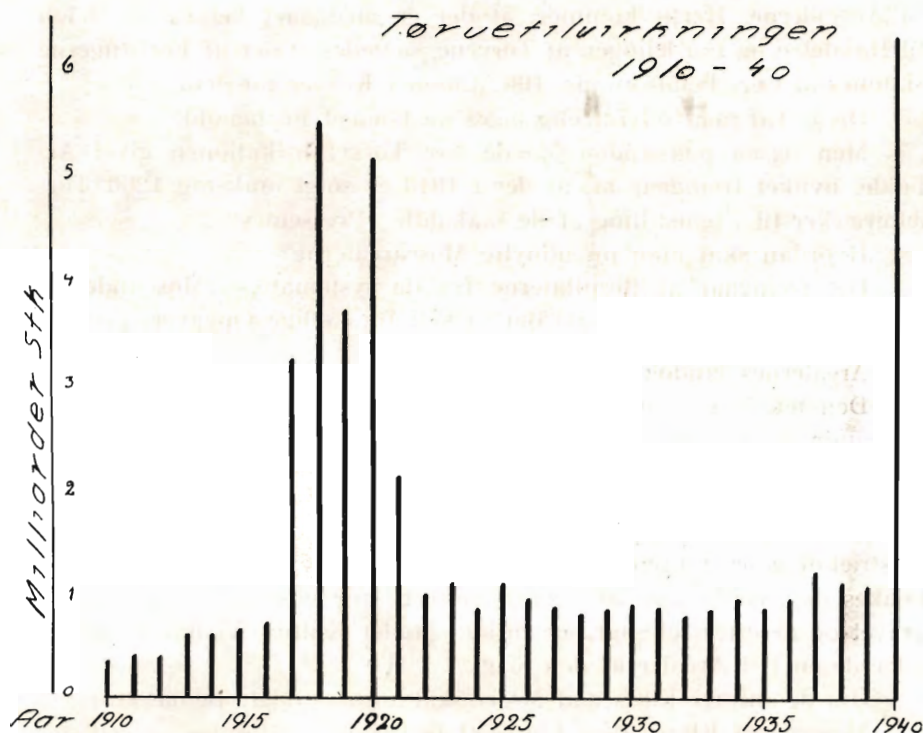
LEVERANDØR TIL HEDESELSKABET

Trifoliums Frø

giver stor Høst.

Klasse II, vil Beholdningerne kunne række til i henved 250 Aar. Hvis vi derimod regner med, at der tæres paa vore Beholdninger i samme Grad som sket i 1940, vil Varigheden blive 5 Gange mindre, altsaa ca. 50 Aar, naar begge de to Grupper medtages.

Det bør imidlertid erindres, at Moserne af Klasse IV ogsaa indeholder Raatørv, som kan kømm ei Betragtning ved Tørvefremstilling,

men samtidig maa det nævnes, at der vil udkræves en Del Tørvemasse til Fabrikation af Tørvestrøelse. I 1940 blev der fabrikeret ca. 16.000 Tons heraf. Ligeledes skal der bruges en ikke ringe Mængde af Tørvemasse til andre Formaal f. Eks. som Isolationsmateriale i Bygningsindustrien.

Men forøvrigt kan det meget vel tænkes, at blive nødvendigt at forøge Produktionen endnu mere, end det skete i Fjor.

Det ses altsaa, at vore Tørvebeholdninger vel er store, men at det dog er et forholdsvis begrænset Antal Aar, de kan strække til, hvis vi nøjes med at regne med Industrimoserne.

Det bør her erindres, at vi har adskillige smaa Moser, som altsaa ikke er med i Opgørelsen.

I Forbindelse med Omtalen af Tørveproduktionen i afvigte Sæ-

son har det maaske Interesse at se lidt paa, hvilken Betydning dette Arbejde har haft for Beskæftigelsen, og hvor stor en Værdi de fremstillede Tørv har haft. Herom kan anføres, at der antagelig i 1940 var beskæftiget ca. 40.000 Personer i Moserne i Tørvesæsonen. Denne er sædvanlig af ca. 3 Maaneders Varighed.

Værdien af de fremstillede Tørv kan anslaaes til 75 Millioner Kroner paa Mosen, hvoraf skønmæssigt 50 Millioner Kroner er udbetalt til Arbejderne. Hertil kommer, at der er medgaaet betydelige Beløb til Handelen og Fordelingen af Tørvene, saaledes at der af Forbrugerne skønnes at være betalt mindst 100 Millioner Kroner for dem.

Disse Tal maa selvfølgelig tages med noget Forbehold.

Men ogsaa paa anden Maade har Tørvefabrikationen givet Arbejde, hvilket fremgaar af, at der i 1940 er solgt omkring 1200 Tørælteværker til Fremstilling af de saakaldte »Pressetørv«.

Hvordan skal man nu udnytte Mosearealerne?

Det fremgaar af Resultaterne fra de systematiske Moseundersøgelser, at der maa blive Tale om to helt forskellige Opgaver, nemlig:

1. Arealernes landøkonomiske Anvendelse.
2. Den tekniske Udnyttelse af Tørvemassen i Industrimoserne og i andre Moser med store Tørvebeholdninger.

Man kan egentlig godt sige, at de landbrugsfaglige Interesser omfatter alle Moser, altsaa ogsaa Industrimoserne, da man jo nu i stor Udstrækning er kommet ind paa at kultivere Lyngmoserne. Men der tænkes dog særlig paa, at Industrimoserne før eller senere bliver afgravet og derefter selvsagt bør bringes under Kultur. Vi har forøvrigt allerede en Del Arealer af den Slags.

Om de anførte Klasser af Moser skal anføres nogle Bemærkninger.

Moserne af Klasse I og Klasse II bør sikkert udnyttes og vedligeholdes efter de hidtidige Retningslinier, d. v. s. at de som hidtil overvejende bør anvendes til Græsafgrøder. Det er nødvendigt, der, saavidt det er muligt, bliver sørget for Kali og Fosforsyre til disse Arealer. Der maa foretages Afvanding, hvor det er nødvendigt, men der er her Grund til at vedføje, at der ogsaa kan afvandes for stærkt.

Et Afvandingsforsøg paa Lavmose anlagt i 1927 af Hedeselskabet viser saaledes, at Detailafvandingen ikke har gavnet paa dette Areal. Der er nemlig opstaaet brede Revner i Jorden til ca. 1 m Dybde, der virker som Dræn og gør Jorden for tør. Vi mener ved Moseundersøgelserne at have gjort den Iagttagelse, at Tilfælde af den Art er ret hyppige.

Af Moser under Klasse III og IV, der altsaa overvejende er Højmose, kultiveres der jo fremdeles store Arealer, f. Eks. i Vildmoserne. Ved Kultivering her — og ogsaa andre Steder — er Fræseren kom-

met til som en betydningsfuld Faktor ved Jordbearbejdningen. Disse Kulturer, som er omtalt ved andre Lejligheder, har jo givet smukke Resultater, og for Vildmosernes Vedkommende er det en stor Fordel, at der nu haves store Græsarealer, der kan benyttes som Læggeplads ved Tørveproduktion.

Om de afgravede Arealer kan det vist i Almindelighed siges, at de vil være særdeles anvendelige ogsaa til Agerbrug.

Vore største Industrimoser har nu og da været Genstand for Opmærksomhed, idet der ofte har været Planer fremme om at etablere store Industriforetagender paa Basis af Mosernes Tørvebeholdninger. Der kan ogsaa her henvises til Vildmoserne. Ligeledes har der været Interesse for at faa bygget Anlæg til Fremstilling af Elektricitet.

Om disse Planer bør nyde Fremme tør jeg ikke udtale mig. Det maa vel blive Økonomien, der bliver afgørende.

For den nærmeste Fremtid synes det at være klart, at de egentlige Industrimoser og alle andre Moser med brugelig Tørv i den kommende Sæson maa udnyttes fuldtud i Tørveproduktionens Tjeneste. Egentlig vilde det vel være ønskeligt, om vi kunde fordoble den Produktion, vi havde i 1940. Situationen er den, at der kan blive Brug for alt det indenlandske Brændsel, der kan fremstilles. En saadan Produktion paa ca. 5 Millioner Tons vil imidlertid kræve en Arbejdsstyrke paa 80.000 Personer. Kan der blive saa mange til dette Arbejde?

Under normale Forhold skænkes der ikke vore Mosers Tørve-masse særlig Opmærksomhed. Men i Krisetider har vi alle Øje for Mosernes Betydning, og Moserne bliver et værdifuldt Aktiv. Det er en Lykke for Landet, vi har denne Reserve, og der er i Aar — og maaske ogsaa i kommende Aar — Grund til at benytte den i fuld Udstrækning.

Det brandfarlige Foraar.

Hver eneste Dag melder nu om Smaabrænde i Heder, Moser og Plan-tager, næsten alle foraarsaget af Uforsigtighed med Ild.

Direktør *Flensborg*, Det danske Hedeselskab, har i den Anledning gennem Ritzaus Bureau og de danske Blade rettet en indtrængende Anmodning til alle, der færdes i Naturen, om at være forsigtig og paapassende.

— Det er ikke nok, udtaler Direktøren, at det er totalt forbudt at af-brænde Hede og Moser i Tiden fra 1. Marts til 1. November, men det maa gaa ind i den store Befolknings Opfattelse, at det er en meget alvorlig Sag i den tørre Tid at færdes med Tobak eller aaben Ild i vore Heder, Moser og

Skove, hvadenten det er Naaletræsskove eller Løvskeve. Det er et Ansvar, som enhver maa gøre sig klart og forstaa. Uforsigtighed eller blot tankeløs Taabelighed foraarsager hvert eneste Aar store Skader. I Aar, hvor der i vore Skove og Moser staaer uerstattelige Værdier i Form af Tømmer, Brænde og Tørv, som vort Samfund ikke har Raad til at miste den mindste Smule af, er det i endnu højere Grad end ellers den enkeltes Pligt at være varsom og passe paa.

En Gnist fra en Pibe, en ikke slukket Cigaretstump er nok til at tænde i en Tot tørt Græs, hvorfra Ilden paa faa Minutter kan springe ad Grøfter og Markskel til Hede og Skov og anrette uberegnelig Skade. Undgaa derfor enhver Form for Uforsigtighed og advar andre. Det er vort Samfunds fælles Værdier, vi alle maa være paa Vagt om.

Statsskovenes Udbytte 1939—40.

Direktoratet for Statsskovbruget har i Februar d. A. udsendt en Oversigt over Statsskovenes Udbytte af Ved og Penge for Finansaaret 1939—40.

Distrikterne er delt i Grupper som hidtil, nemlig: B, de egentlige Skovdistrikter, C, Hedeskove og ikke fuldt producerende Distrikter, og D, Lystskovdistriktet.

V E D U D B Y T T E.

Den skovede Vedmasse paa samtlige Distrikter med Undtagelse af Lystskovdistriktet udgjorde i 1939—40 ca. 420000 m³, hvilket er ca. 54000 m³ eller ca. 15 % mere end de paagældende Distrikters normale Hugstetæt.

Grunden til den højere Forrentningsprocent for saa godt som alle Distrikter er den, at der ved Merhugsten er sket en betydelig Kapitaludtagning i Forbindelse med en ikke ringe Reduktion af Beholdningerne. Beholdningerne ved Aarets Slutning udviser trods Reduktion i Kvantum dog en større Værdi i Forhold til Beholdningerne ved Aarets Begyndelse i Kraft af højere Gennemsnitspriser.

Skovet Vedmasse 1939—40.

Distrikts- gruppe	Total				Forsk. Løvtræ m ³	Ialt Hugst m ³	m ³ pr. ha træbevokset Areal
	Areal ha	Eg m ³	Bøg m ³	Naaletræ m ³			
B	35866	16226	164555	100400	26977	308158	9,7
C	34635	2164	8897	95556	5231	111848	4,4
D	1887	1574	9452	1039	1317	13382	10,6
Ialt B—D	72388	19964	182904	196995	33525	433388	7,4

Ovenstaaende Tabel viser den skovede Vedmasse for de enkelte Grupper af Distrikter; sidste Kolonne viser Hugsten i m³ pr. ha be- vokset Areal.

Af den ovennævnte samlede skovede Vedmasse ca. 420000 m³ var 190963 m³ eller 45 % Gavntræ. Gavntræprocenten for Eg, Bøg, Naale- træ og Forsk. Løvtræ var henholdsvis 57 %, 27 %, 65 % og 17 %.

Bruttomiddelpriiserne i Skoven pr. m³ solgt Vedmasse fremgaar af følgende Skema:

Distriktsgruppe	Eg	Bøg	Naaletræ	Forsk. Løvtræ	Alle Træsorter
B	23,34	15,74	18,08	14,73	16,77
C	18,81	14,38	12,34	11,13	12,54
D	22,61	14,15	19,26	16,07	15,58
B—D	22,80	15,59	15,17	14,23	15,61

P E N G E U D B Y T T E.

Bruttoindtægten udgjorde — Lystskovdistriktet undtaget — ialt 7763129 Kr., Pengeudgiften beløb sig til 6599292 Kr., heraf udgjorde Forrentningsudgiften 1185703 Kr.

Nettoindtægten af samtlige Distrikter — Lystskovdistriktet und- taget — har udover 4¹/₂ %'s Forrentning af den bogførte Værdi ud- gjort 1163837 Kr.

Endvidere anføres i Oversigten, at Afsætningsforholdene i Finans- aarets første Halvdel var jævnt gode med normalt Prisleje, og for de fleste Effektgruppers Vedkommende var der normal Efterspørgsel.

For Naaletræets Vedkommende, hvor Markedet iøvrigt som Følge af forøget Efterspørgsel efter indenlandsk Tømmertræ viste stærkt sti- gende Pristendens, bibeholdt Statsskovene i Hovedsagen de fastsatte Tømmerpriser.

Efter Krigsudbruddet i September skete der en gradvis Prisstig- ning for næsten alle Løvtræ- og Brænde effekter i Lighed med, men dog væsentlig mindre, end Prisstigningen paa Træmarkedet iøvrigt.

For Naaletrætømmeret fastholdt Statsskovene, efter en i Begyn- delsen af September stedfunden Prisstigning paa 20—25 %, de saa- ledes fastsatte Priser i Resten af Finansaaret.

Statsskovenes Maksimalpriser for alle Brænde effekter fastsattes fra 22. December 1939 til ca. 14 % under de iøvrigt fra 22. December af Ministeriet for Landbrug og Fiskeri fastsatte Maksimalpriser.

I Henhold til Bekendtgørelse af 7. Marts 1940 om Forhøjelse af Maksimalpriser for Brænde forhøjedes Priserne for Statsskovene i Lighed med det for de øvrige Skove gældende med ca. 14 % for alle Brænde effekter, saaledes at Priserne for Statsskovenes Brænde effekter herefter fastsattes omtrent som de fra 22. December 1939 for Landets

øvrige Skove gældende. Samtidig forøgedes Brændehugsten med ca. 25 % af den normale Brændehugst.

Udover denne Forhøjelse af Brændehugsten har Statsskovvæsenet, under Hensyn til den foreliggende Brændselssituation, i saa vid Udstrækning, som det har været muligt, placeret og udført den i Finansaarets sidste Halvdel faldende Hugst med det Formaal for Øje at fremskaffe de størst mulige Brændemængder, hvilket bl. a. fremgaar af den betydelige Nedgang i Gavntæprocenterne fra 53 % for alle Træarter ved Hugsten i 1938—39 til 45 % ved Hugsten i 1939—40.

Udgifterne til Direktoratet for Statsskovbruget og Skovreguleringen, der udgjorde 135944 Kr., er ikke medtaget i Oversigten.

MINDRE MEDDELELSER.

Usædvanlig Fremgangsmaade.

I Moserne ved Moselund og Engesvang har Frosten meget længe hindret, at Tørvearbejdet kunde komme i Gang. Enkelte Steder var der indtil 80 cm tykke frosne Lag, saa ingen Redskaber kunde trænge igennem. Omkring 4.—5. Maj blev disse Frostlag for flere Virksomheders Vedkommende sprængt bort med Aerolit, saa Tørvefabrikationen kunde komme i Gang.

Dansk Plantageforsikringsforening

tegner Forsikring af Genplantningsværdien for Naaletræs-plantager overalt i Danmark. Indskud een Gang for alle 50 Øre pr. ha, dog ikke under 1 Kr. Aarlig Præmie pr. ha 15 Øre, dog ikke under 50 Øre. Vedtægter og Indmeldelsesblanketter faas ved Henvendelse til

FORENINGENS KONTOR I VIBORG.

„KUSTOS“ KREATURFORSIKRINGSFORENING
STIFTET AF DANSKE LANDMÆND 1881
FORSIKRER HESTE, KVÆG, FAAR OG SVIN
KONTOR: HAVNEGADE 4, AARHUS TELEFON NR. 1300

Handelsbanken i Viborg

Filial af Aktieselskabet
Kjøbenhavns Handelsbank

Kontortid: 9—15

Telefon: 1500
(5 Linier)

Viborg Byes og Omegns Sparekasse

Telf. 1400 (3 Linier)

Sct. Mathiasgade 68

Kontortid: Kl. 9—15

Landmændenes eget gensidige Forsikringsselskab

„Hagelskadeforsikringen for Jylland“.

Danmarks største Selskab i denne Branche har nu i 75 Aar (Siden 1866) ydet de jyske Landmænd en fuld betryggende Forsikring mod Tab ved Haglskade paa Markafgrøder til den lavest mulige Aarspræmie. —

Gennem Reassurance er Medlemmernes solidariske Ansvar nu stærkt begrænset.

Indmeldelser modtages af de i hvert Herred ansatte Distriktsforstandere eller ved Henvendelse til Foreningens Hovedkontor, Ryesgade 33, Aarhus, Direktør Walter Houlberg. — Telefon 1284. —

Bestyrelsen for fornævnte Forening:

Chr. Lüttichau, Tjele, Formand. *H. Skau*, Haderslev.
Proprietær Suhr-Kirketerp, Alstrupgaard pr. Hadsten.
Kr. Kristiansen, Højvang pr. Daugaard.

Aktieselskabet

AARHUS PRIVATBANK

— stiftet 1871 —

Aarhus:
Hovedkontor.

København.
Nygade 1.

Aktiekapitalen & Reserver ca. 17 Mill. Kr.
hæfter til Sikkerhed for alle Indskud.

Beskyt Deres Plantninger med

Elektrohegnet **STØD**

Det førende Hegn.

Firma: Dansk Elektrohegn,
V. Boulevard 51, København V.
Telefon Central 15453.

A. Philipsen & Co., Viborg.

Maskinanlæg - Automobiler.
Telefon 532—1064.

Elektriske Anlæg - Vandværks-
anlæg. Telefon 174—274.

Viborg Papir-Comp.

Papir & Papirvarer en gros.
Bogtrykkeri.
Kontorforsyning

Sct. Mathiasgade 31—33.
Telf. Viborg 802—803.

ANDELS-PENSIONSFORENINGEN

Rosenhøns Alle 1. Tlf. Central 2728-15157. (Gensidigt Pensionsforsikringsselskab.)

København V.

Pensionsforsikringer, Liv-, Overlevelses- og Børnerenter.

AEROLIT
DANSK SIKKERHEDSPRÆNGSTOF

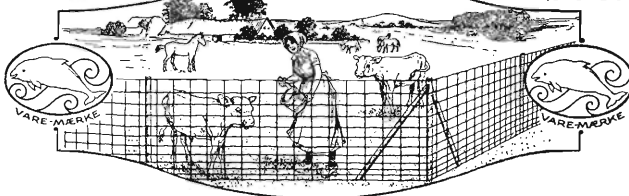
N.
K.
T.

"DANSK STAALGÆRDE"

FRA 2/3 NORDISKE KABEL- OG TRAADFABRIKER

BEDSTE OG BILLIGSTE
HEGN TIL

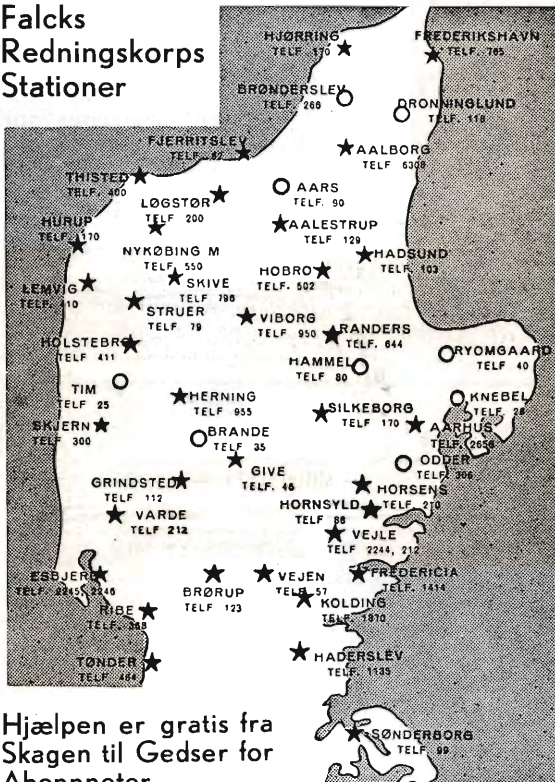
KREATURFOLD, HAVE,
MARK, SKOV ETC.

Faas hos enhver I senkræmmer og Købmand.

N.
K.
T.

Falcks Redningskorps Stationer

Hjælpen er gratis fra
Skagen til Gedser for
Abonnenter

Kaas- Briketter

Hovedforhandler:

Nordjyllands

Kulkompagni

Nørresundby

Telefon 4227 - 4238

Fabrik: Kaas
Telf. Kaas 11.

SKIVE DISKONTOBANK

Kontortid 9-12 og 2-5

Filial i Haderup

Rix er Specialist
i Kontor-Møbler
Nørre Allé 92 Aarhus

Danatex

DEN 100 % DANSKE
TRÆFIBERPLADE

fremstilles i nøje Samarbejde med Det danske Hedeselskab

AXEL PRIOR Akts.
Bredgade 33 - Centr. 23⁷
KØBENHAVN K.

A/S L. HAMMERICH & CO.
Grønnegade 57-59 - Tlf. 7050
V. Ringgade - AARHUS

Herning Hede- & Discontobank.

10-12^{1/2}, 2^{1/2}-5.
Telefon 5, 273 og 720.

Den sjællandske Bondestands Sparekasse

Vestervoldgade 107

København V

77 Kontorsteder paa Sjælland

ALLE SPAREKASSEFORRETNINGER UDFØRES

Aktieselskabet

Vejle Bolte- & Møtrikfabrik.

Grundlagt 1899.

Telefoner 2120.

Telegr.-Adr.:
Boltefabriken.

**Alle Slags Bolte Skruer,
og Skinnespiger.**

Leverandør til
De danske Statsbaner.

AKTIESELSK. **C. OLESEN** KØBENHAVN

MANUFAKTUR EN GROS OG FABRIKATION
DANSK ELSK. OG MØBELSTOF-FABRIK I MASTRUP.

FYENS LANDMANDSBANK

ODENSE

Vestergade 33 - Telf. 46 (6 Lin.) - Statst. 36

Aaben 9¹/₂ - 12¹/₄ og 2-4

Udfører alle Bankforretninger

Dansk Andels-Æggesport

Kgl. Hofleverandør

er Producenternes
egen Forretning og
yder derfor disse
det fulde Udbytte.

Hovedkontor:

Akselborg,
København V.

Annoncér i

Hedeselskabets

Tidsskrift

„Singalwatté“

(Ceylon Have The)

Højeste Udmærkelse her i Landet
Importeret af

IVERSEN & LARSEN

HADSTEN

Cementstensfabriker

— ved Chr. Andersen. —
Telefon 67.

Imprægnerede Cementrør
i forskellige Dimensioner
Monierrør og Brøndringe.

Forlang Tilbud - Billige Priser.

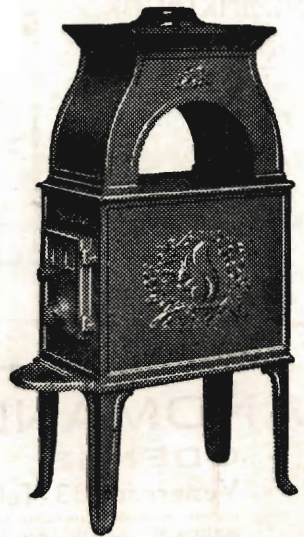
En eller to Aktier i

Plantningsselskabet Sønderjylland

ønskes til Købs. Tilbud
med Pris bedes sendt til:
Bill. mrkt. „Sønderjylland“,
Hedeselskabets Tidsskrift,
Viborg.

MORSØ BRÆNDEOVNE

kan leveres i 12 forskellige Størrelser
og Udførelser

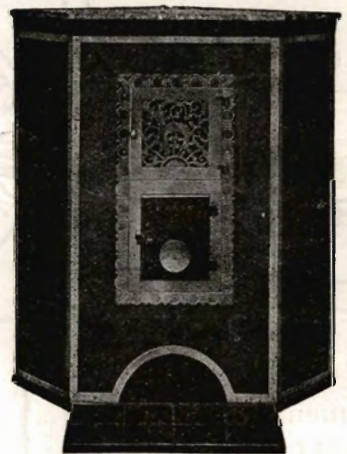

Nyhed:

MORSØ BRÆNDEKAMINER

specielt indrettet for
Brændefyring

6 forskellige Størrelser og
Udførelser

MORSØ STØBEGODS

A/S N. A. CHRISTENSEN & CO., NYKØBING MORS

Redaktion: Afdelingsleder N. Basse og Direktør, Skovrider C. E. Flensborg, Viborg.
Carlo Mortensens Bogtrykkeri. Viborg.

